

Meldcode Kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag

B-3-12-3 Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

KWALITEITSHANDBOEK KINDEROPVANG 2SAMEN

Handboek deel	B-3-12 Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling B-3-12-3 Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling
Proceseigenaar	Manager HR, Pedagogiek en Kwaliteit
Datum vaststelling	2012; 2013, 2016, 2018, september 2021

3. Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Kinderen die naar de kinderopvang gaan, moeten in de eerste plaats veilig zijn en zich ook zo voelen, ook op het gebied van seksualiteit. Seksualiteit is een onderdeel van de ontwikkeling van kinderen naar volwassenheid. Afhankelijk van hun leeftijd en situatie hebben kinderen ook ondersteuning nodig bij hun ontwikkeling op het gebied van intimiteit en seksualiteit. Wat door kinderen én medewerkers 'normaal' wordt gevonden op het gebied van seksualiteit is steeds aan verandering onderhevig. Veel meer dan vroeger speelt de beeldvorming in de media daarbij een rol. Door op een goede manier aandacht te besteden aan het onderwerp seksualiteit kan de organisatie niet alleen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen, maar ook bijdragen aan het voorkómen van grensoverschrijdende seksuele incidenten.

Op de volgende pagina staan schematisch de stappen die gevolgd moeten worden bij seksueel overschrijdend gedrag van kinderen.

Daarna volgt een toelichting van de stappen.

Vervolgens wordt ingegaan op:

- de seksuele ontwikkeling van kinderen
- seksueel grensoverschrijdend gedrag
- preventieve maatregelen die 2Samen neemt

C. Route bij signalen van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Stap 1: In kaart brengen van signalen

De medewerker:

- observeert en raadpleegt de signalenlijst (B-3-12-5)
- bespreekt de signalen met collega's en leidinggevende
- documenteert

Stap 2: Melden van het gedrag bij leidinggevende

De medewerker:

- meldt het gedrag bij leidinggevende
- brengt de ouders van de betrokken kinderen op de hoogte, evt. samen met leidinggevende

Stap 3: Beoordelen ernst van het gedrag

De unitmanager:

- raadpleegt de pedagoog, Veilig Thuis en/of GGD en overlegt met regiomanager
- gaat in gesprek met de ouders van het kind dat het gedrag vertoont en met de ouders van de kinderen die hiermee geconfronteerd worden, evt. samen met de medewerker
- taxeert de ernst van het seksueel grensoverschrijdend gedrag:
 - licht seksueel grensoverschrijdend gedrag: bespreken in het team, inschakelen externe hulp is niet nodig
 - matig: waarschuwing, inschakelen hulp
 - ernstig: direct ingrijpen vereist, maatregelen conform stap 4
- documenteert

Stap 4: Maatregelen nemen

De regiomanager:

- stelt een intern onderzoek in
- schakelt experts in zoals GGD en Veilig Thuis
- organiseert met de unitmanager zorg voor kinderen en ouders
- gaat in gesprek met ouders van het kind dat het gedrag vertoont én met de ouders van kinderen die geconfronteerd werden met het gedrag over de te nemen maatregelen.

Stap 5: Handelen

De regiomanager:

- beslist naar aanleiding van het onderzoek over de opvang van het kind dat het gedrag heeft vertoond

Stap 6: Nazorg bieden en evalueren

De regiomanager:

- biedt samen met de unitmanager nazorg voor ouders, kinderen en medewerkers
- organiseert samen met de unitmanager indien nodig ouderavonden
- verwijst door naar externe hulp
- evalueert de procedures en documenteert

Uitleg van het route-schema

Stap 1: In kaart brengen van signalen

Wanneer er signalen zijn dat een kind of meerdere kinderen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond en dat een ander kind hiermee geconfronteerd is of slachtoffer van is geworden, is het belangrijk dat deze signalen in kaart worden gebracht en goed geïnterpreteerd worden. Soms zal snel duidelijk zijn dat iets ontoelaatbaar is, maar vaker zal het gaan om minder duidelijke signalen die niet direct te duiden zijn.

Het is belangrijk om deze signalen serieus te nemen. Door met collega's te overleggen en van gedachten te wisselen, kan een signaal beter worden beoordeeld.

De volgende acties kunnen helpen de signalen te onderbouwen:

- Raadpleeg de signalenlijst (B-3-12-5)
- Bespreek de signalen met collega's, unitmanager (aandachtsfunctionaris) en/of pedagoog.
- Leg de mogelijke signalen vast in het kinddossier. Zie hiervoor B-3-12-4.

Stap 2: Melden van het gedrag

Wanneer er signalen zijn dat een kind of meerdere kinderen seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond en dat een ander kind hiermee geconfronteerd is of slachtoffer van is geworden, dan is het belangrijk dit te melden bij de unitmanager.

De ouders van de kinderen die het gedrag vertonen of ermee zijn geconfronteerd moeten op de hoogte worden gebracht.

Het is belangrijk dat alles goed geregistreerd wordt in een kinddossier. Alle gegevens die te maken hebben met het signaleren en handelen, moeten schriftelijk worden vastgelegd.

Stap 3: Beoordelen ernst van het gedrag

De unitmanager is in overleg met de regiomanager verantwoordelijk voor een eerste beoordeling van de situatie. Daarbij zal gesproken worden met de pedagogisch medewerker die het gedrag gemeld heeft en eventueel ook met collega's. De pedagoog kan geraadpleegd worden. Ook Veilig Thuis, CJG, ZAT (zorgadviesteam bij de school) of de GGD kunnen worden ingeschakeld. Hierbij wordt de ernst van het gedrag bepaald.

Wanneer wordt geconstateerd dat er geen sprake is van leeftijdsadequaat gezond gedrag, wordt gecategoriseerd hoe ernstig het gedrag is. Meer informatie over de seksuele ontwikkeling van kinderen is te lezen in paragraaf 3.2, 3.3 en 3.4 van dit hoofdstuk.

Bij alle vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag moeten de ouders van zowel het kind dat het gedrag vertoont als het kind dat met het gedrag is geconfronteerd, worden geïnformeerd. Daarnaast is het belangrijk om te kijken of het seksueel overschrijdende gedrag een signaal is van onderliggende problematiek.

Er kan geconstateerd worden dat er sprake is van:

- licht seksueel grensoverschrijdend gedrag
- matig seksueel grensoverschrijdend gedrag
- ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Licht seksueel grensoverschrijdend gedrag kan worden gezien als een stap om normen en waarden te leren kennen en zal bij veel kinderen op bepaalde momenten in de ontwikkeling voorkomen. Het is nodig dat de medewerker dit gedrag begrenst, hierop reageert en bespreekt met ouders.

Matig seksueel grensoverschrijdend gedrag is niet toelaatbaar; het is belangrijk om een duidelijk verbod in te stellen. Aan het kind moet uitgelegd worden dat dit gedrag niet mag en er moet worden uitgelegd waarom dit niet mag. De betrokken kinderen kunnen in de groep geobserveerd worden. Belangrijk is dat er met de kinderen gecommuniceerd blijft worden en dat ouders actief betrokken worden. De unitmanager overlegt met Veilig Thuis of pedagoog of externe hulpverlening of advies noodzakelijk is.

Ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag vereist dat er direct wordt ingegrepen. Er moeten maatregelen genomen worden die kunnen garanderen dat het gedrag niet meer kan voorvallen. De regiomanager wordt ingelicht om verdere stappen te kunnen ondernemen, ook omdat deze verantwoordelijk is voor alle interne en externe communicatie. Bij ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag dient stap 4 te worden ingezet.

Ook voor deze stap geldt, dat alle signalen en stappen goed vastgelegd worden in het kinddossier.

Stap 4: Maatregelen nemen

De regiomanager bepaalt welke maatregelen genomen moeten worden wanneer er sprake is van ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag.

De volgende maatregelen kunnen worden genomen:

- a. Het instellen van een intern onderzoek. Het is belangrijk nauw samen te werken met expertorganisaties zoals Veilig Thuis, het zorgadviesteam en de GGD. Bij ernstige zaken is het aan te bevelen een onderzoeksteam te vormen waar vertegenwoordigers van de organisatie en externe deskundigen deel van kunnen uitmaken. Dit onderzoeksteam kan het incident onderzoeken en advies geven hoe te handelen. Het aanleggen van een draaiboek kan structuur bieden bij de uitvoer van het onderzoek. Zie B-3-12-4.
- b. Het regelen van ondersteuning van het kind en ouders.
- c. Aanbieden van excuses voor falend toezicht/onveilige situatie. Hierbij wordt tevens aangegeven dat onderzocht wordt hoe verbeteringen kunnen worden doorgevoerd om mogelijke herhaling te voorkomen.

- d. Aanbieden van opvang en professionele hulp voor alle kinderen en hun ouders die op welke wijze dan ook betrokken zijn geweest bij het grensoverschrijdende seksuele gedrag. Emotionele begeleiding van de direct betrokken ouders is noodzakelijk.
- e. Als een kind seksueel grensoverschrijdende handelingen heeft uitgevoerd bij een ander kind dan is het belangrijk gesprekken te voeren met beide partijen ouders en gezamenlijk te komen tot oplossingen. 2Samen vertegenwoordigt de belangen van alle kinderen. Dat kan betekenen dat er beslissingen genomen worden die één van beide partijen niet zint. Als organisatie kunnen wij tegen het volgende dilemma oplopen: gaat een kind van de kinderopvang af of niet? En is dat op basis van een besluit van 2Samen of van de ouders (opzeggen plaatsingsovereenkomst)? Belangrijk is de ouders altijd te informeren over de gemaakte keuze en deze te beargumenteren.
- f. Afscherming van het kind dat het grensoverschrijdende gedrag heeft vertoond.

De regiomanager draagt zorg voor een zorgvuldige procedure en registreert dit in het betreffende dossier.

Stap 5: Handelen

De beoordeling van het incident en het advies uit het (eventuele) interne onderzoek kunnen leiden tot verschillende uitkomsten. Afhankelijk van deze uitkomsten heeft de regiomanager verschillende mogelijkheden om te handelen richting het kind dat het seksueel grensoverschrijdende gedrag heeft vertoond.

- a. Het kind blijft op de groep;
 - b. Het kind gaat naar een andere groep, andere locatie of andere kinderopvangorganisatie;
 - c. Het inzetten van hulp;
 - d. Melding bij Veilig Thuis.
-
- a. *Het kind blijft op de groep*
Wanneer de regiomanager constateert dat op grond van het verrichte onderzoek geen aanleiding is aan te nemen dat het gedrag zich zal herhalen of dat de aanwezigheid van het kind bedreigend is voor andere kinderen kan, in overleg met betrokken ouders, besloten worden het kind binnen de betreffende groep te laten.
 - b. *Het kind gaat naar een andere groep of kinderopvangorganisatie*
De regiomanager kan besluiten dat het in het belang is van het kind en/of de kinderen die met het gedrag geconfronteerd zijn, dat het kind naar een andere groep, naar een andere locatie of naar een geheel andere kinderopvangorganisatie gaat. De regiomanager kan hierin de ouders adviseren en eventueel contact opnemen met een andere kinderopvangorganisatie. Ook kunnen ouders zelf de conclusie trekken dat hun kind naar een andere locatie of kinderopvangorganisatie gaat.
 - c. *Het inzetten van hulp*
Met advies van Veilig Thuis en in overleg met de ouders kan hulpverlening voor het kind worden ingezet.

d. *Melding bij Veilig Thuis*

De regiomanager doet een melding bij Veilig Thuis. Het gedrag van het kind kan namelijk ook op andere problematiek wijzen.

Stap 6: Nazorg bieden en evalueren

Aanbevolen wordt het personeel persoonlijk te informeren. Daarnaast kunnen alle betrokkenen zo spoedig mogelijk over het seksueel overschrijdende gedrag op de hoogte worden gebracht middels een brief of een gezamenlijke (ouder)bijeenkomst. De regiomanager is verantwoordelijk voor de nazorg en de evaluatie.

Er kan informatie worden gegeven over de concrete maatregelen die getroffen zijn ten aanzien van het kind of de kinderen die met het gedrag geconfronteerd werden. Ook kan aangegeven worden welke concrete maatregelen er ten aanzien van het kind dat het gedrag vertoonde genomen zijn en het verdere verloop van het onderzoek.

Als een incident plaatsvindt, is er een kans dat ook de media hiervan op de hoogte raken. Het is verstandig van tevoren zorgvuldig te overwegen hoe hiermee zal worden omgegaan (zie B-3-12-7).

Het is belangrijk het hele proces en de verschillende stappen te evalueren.

- De regiomanager evalueert met medewerkers en eventueel andere betrokkenen wat er is gebeurd en de procedures die zijn gevolgd.
- Zo nodig wordt de zaak ook doorgesproken met andere betrokkenen.
- Zo nodig worden verbeteringen in afspraken en/of procedures aangebracht.
- Geanonimiseerde gegevens met betrekking tot het seksueel grensoverschrijdend gedrag worden geregistreerd. Deze gegevens worden door de regiomanager digitaal bewaard.

3.2 Seksuele ontwikkeling van kinderen

Ieder kind maakt in zijn algemene ontwikkeling een seksuele ontwikkeling door. In zijn eigen tempo, wanneer hij daar aan toe is, verkent hij zijn eigen lichaam en dat van anderen. Kinderen zijn nieuwsgierig en stellen vragen. Iedereen verstaat iets anders onder seksualiteit. Hierbij kan gedacht worden aan sensualiteit: opwinding, intimiteit, genieten en lichamelijkeheid. Sensualiteit is het verkennen via de zintuigen. We weten allemaal dat kinderen van jongs af aan veel ontdekken via de zintuigen: in de mond stoppen, verkennen via de tast. Dit speelt ook een rol bij de ontwikkeling van seksualiteit. Het verkennen van het lichaam van zichzelf en de ander via de tast, en de daarbij komende lustgevoelens. Dit klinkt onschuldig. Dat kan het ook zijn als het past in de ontwikkeling van dat kind en het andere kind als dat erbij betrokken is. Maar juist in de combinatie met een ander kan het fout gaan: Als er een groot leeftijdsverschil is tussen kinderen, zitten ze in verschillende ontwikkelingsfasen.

Als twee kinderen van vier jaar samen doktertje spelen, doen ze dat omdat ze alle twee in dezelfde fase zitten: een fase waarin ze hun lichaam en gevoelens aan het ontdekken zijn. Een ouder kind, bijvoorbeeld van elf jaar dat met een kind van bijvoorbeeld vier jaar, doktertje speelt, *Kwaliteitshandboek 2Samen – B Kind en Ouders – B-3-12 Meldcode kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag, B-3-12-3 Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling*

scheelt in zijn seksuele ontwikkeling te veel jaar van het kind van vier. Een kind van elf jaar is die fase van ontdekking al voorbij. Hij is aan het begin van de puberteit en beleeft seksualiteit misschien al op een wat andere manier. 'Te ver gaan' is in dat geval dan seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarbij de oudste door zijn emotioneel en fysieke overwicht de ander tot handelingen kan aanzetten waar de ander niet aan toe is. Bovendien kan er bij zo'n leeftijdsverschil misschien ook sprake zijn van manipulatie waarbij de ander zich min of meer gedwongen voelt iets te doen.

3.3 Terminologie en definitie

Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om seksueel gerichte aandacht tot uiting komend in non-verbaal, verbaal of fysiek gedrag, dat zowel opzettelijk als niet opzettelijk kan zijn. De gedragingen worden door het kind die ze ondergaat, als ongewenst ervaren. Meestal is er sprake van machtsongelijkheid tussen de kinderen. Degene die het ondergaat bepaalt of het gedrag ongewenst is. Dit kan van kind tot kind verschillend zijn. Bij seksuele intimidatie is er sprake van gedrag dat gekenmerkt wordt door eenzijdigheid, ongewenstheid of dwang.

3.4 Wanneer is seksueel gedrag grensoverschrijdend?

Bij het signaleren van grensoverschrijdend seksueel gedrag is het belangrijk dat de medewerker vertrouwt op zijn intuïtie, op zijn gevoel: *'wat is dit raar/ wat is er met dit kind aan de hand?'* Hierbij kunnen de signalenlijsten en de observatielijst (B-3-12-6) als hulpmiddel dienen om deze signalen in kaart te brengen. Het is belangrijk zorgvuldig het kind te observeren en na te gaan: *'waarom vind ik dit, wat zie ik nog meer bij dit kind?'* Een volgende essentiële stap is het bespreken van deze signalen met een collega, leidinggevende of pedagoog.

Er zijn drie criteria op basis waarvan je kan bepalen of seksueel gedrag grensoverschrijdend is. Als aan één van deze criteria niet voldaan is, is er mogelijk sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze criteria zijn:

- Criterium 1: toestemming
- Criterium 2: vrijwilligheid
- Criterium 3: gelijkwaardigheid

Criterium 1: toestemming

Om van een gezond seksueel contact te kunnen spreken, moeten beide partijen daar toestemming voor hebben gegeven. Maar om toestemming te kunnen geven, moet je oud/wijs of geïnformeerd genoeg zijn om in te kunnen schatten:

- wat er precies gaat of kan gebeuren
- wat de consequenties kunnen zijn
- of het gebruikelijk is binnen een bepaalde groep of in de gegeven situatie.

Toestemmen houdt bovendien meer in dan ja-knikken op een simpel verzoek en mag niet verward worden met geen verzet plegen. Ondanks het feit dat seksuele spelletjes of het verkennen van het lichaam door kinderen ook bij de gewone seksuele ontwikkeling horen, zijn er

ook grenzen. Voor alle leeftijden geldt dat alle lichamelijke spelletjes waarbij kinderen elkaar pijn doen, te ver gaan.

Criterium 2: vrijwilligheid

Een gezond seksueel contact gebeurt altijd op vrijwillige basis. Er mag geen sprake zijn van dwang, geweld, manipulatie, dreiging of groepsdruk.

Criterium 3: gelijkwaardigheid.

Om van een gezond seksueel contact te kunnen spreken, moet er een gelijkwaardige relatie bestaan tussen de betrokkenen. Dit betekent dat er een zeker evenwicht moet zijn tussen beide partijen op het gebied van onder meer leeftijd, kennis, intelligentie, aanzien, macht, levenservaring, volwassenheid, status.

Andere criteria

Er zijn nog enkele andere criteria op basis waarvan je kan bepalen of seksueel (getint) gedrag grensoverschrijdend is. Zo is er bijvoorbeeld sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag als het gedrag niet aangepast is aan de context of als het gedrag van weinig zelfrespect getuigt. Voorbeelden: een kind dat in het openbaar zijn geslachtsdeel toont of masturbeert.

Om het seksuele gedrag van kinderen te beoordelen is er nog een ander criterium. Dat is de vraag of het gedrag aangepast is aan de leeftijd of de ontwikkelingsfase. Is dat niet het geval, dan is er sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voorbeelden:

- Een 8-jarige die naar porno zoekt op het internet.
- Een 10-jarige die geslachtsgemeenschap heeft met een 12-jarige.

3.5 Preventieve maatregelen bij 2Samen

Met kinderen praten over seksualiteit hoort bij de opvoeding.

Een kind ontdekt geleidelijk aan wie het is en wat het kan. Daarbij hoort ook het ontdekken van het eigen lichaam, van de ontwikkeling daarvan en van de eigen kinderlijke seksualiteit. Kinderen stellen vragen over seksualiteit op dezelfde manier als ze vragen waarom de lucht blauw is of willen weten hoe melk in een pak komt. Ze willen een begrijpelijk en eerlijk antwoord op hun vragen. We schatten in waar het kind aan toe is. We antwoorden en geven uitleg op een manier die bij de ontwikkeling en leeftijd van het kind past.

Peuters ontdekken dat jongens en meisjes verschillen. Ze krijgen belangstelling voor het eigen lichaam. Het roepen van “vieze” woorden kan soms populair zijn bij een kind of in de groep kinderen. Dit hoort bij de normale ontwikkeling van een kind. Het gaat meestal vanzelf weer over en we maken er dan ook niet veel drukte over.

Rond een jaar of tien, elf gaat het lichaam van kinderen veranderen. Er kunnen grote verschillen zijn in de lichamelijke ontwikkeling rond deze leeftijd. Het is goed om hen op deze veranderingen voor te bereiden. Kinderen kunnen wel eens schuttingtaal gebruiken. Wij maken hen duidelijk dat we niet willen dat ze deze woorden gebruiken omdat ze niet respectvol zijn. Seksualiteit is geen taboe; we proberen op een natuurlijke manier met het onderwerp om te gaan.

Het onderwerp seksualiteit kan soms bij groepsleiding een ongemakkelijk gevoel oproepen als kinderen vragen stellen op dit gebied. We geven kinderen altijd een eerlijk en begrijpelijk antwoord op vragen over seksualiteit.

Kwaliteitshandboek 2Samen – B Kind en Ouders – B-3-12 Meldcode kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag, B-3-12-3 Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Het is belangrijk dat er een open communicatie is tussen medewerkers zodat zaken bespreekbaar zijn.

- We geven zelf niet actief seksuele voorlichting als er geen specifieke vraag gesteld wordt door de kinderen.
- Het spreekt voor zich dat wij de kinderen kusjes geven en de kinderen ons kusjes geven. Wij kussen kinderen echter niet op de mond. Op deze manier kan namelijk het herpesvirus overgedragen worden, bovendien vindt niet elke ouder het een prettig idee dat het kind op de mond gekust wordt. Het kan vóórkomen dat een kind ons een kusje op de mond geeft. Dan reageren we niet afwijzend, maar zeggen wel vriendelijk “geef mij maar een kusje op de wang”.
- Het is niet gemakkelijk om een eenduidig woord voor de geslachtsorganen van een jongetje en een meisje te bedenken. Wat de één gangbaar of normaal vindt kan de ander niet over zijn lippen krijgen. Wij vinden de volgende benamingen acceptabel voor een jongen: piemeltje, plasser, tollie (Surinaams) en voor een meisje: vagina, spleetje, poenie (Surinaams).
- Het komt wel eens voor dat kinderen op jonge leeftijd masturberen. Hoe gaan wij hiermee om? We brengen de kinderen bij dat seksuele handelingen niet altijd en overal kunnen. We leggen de kinderen dan wel uit waarom het niet kan. Als we aan tafel eten, zit je niet met je handen in je onderbroek. Net zoals je dan niet in je neus peutert. Als het kind dit tijdens zijn spel in de groep doet zullen we proberen het af te leiden. Doet het kind dit in zijn bedje dan zal de groepsleiding voor zover andere kinderen hier niet mee geconfronteerd worden enigszins toelaten.
- Kinderen spelen wel eens doktertje. Dat mag. Ze geven elkaar prikjes, luisteren naar de longetjes, meten de hartslag. Doktertje spelen mag wel met het T-shirt omhoog en een blote buik, maar het onderbroekje blijft aan. Ze mogen wel de blote buik aan elkaar laten zien en voelen bij elkaar.
- Zomers met het warme weer worden er badjes buiten gezet. Kinderen hebben dan badkleding aan of in ieder geval een onderbroekje. Het is niet de bedoeling dat kinderen naakt buiten lopen. Meestal kunnen voorbijgangers kinderen vanaf de straat op de speelplaats zien. Uit respect voor het kind en rekening houdend met verschillende culturele achtergronden van kinderen en ouders laten we het kind niet naakt lopen. Zorg er wel voor dat er voldoende reservebroekjes zijn. Het is immers niet de bedoeling dat een kind buiten gesloten wordt omdat er geen reservebroekje is.
- Pedagogisch medewerkers hebben zelf geen badkleding aan als de kinderen in het badje spelen. Ook in de pauze niet. Het spreekt uiteraard voor zich dat bij het zwemmen in het zwembad badkleding wel vereist is.
- Wij maken geen foto's van kinderen die bloot zijn, zo kan er ook geen misbruik van gemaakt worden.

Aandacht voor communicatie van kinderen

Onderstaand zijn een aantal voorbeelden opgenomen van hoe met en door kinderen gecommuniceerd kan worden in relatie tot seksueel gedrag. Betrek ouders bij de (initiatie van) deze onderwerpen:

- Leer kinderen de meest gangbare woorden voor de geslachtsdelen, zoals hierboven is aangegeven. Anders kunnen ze - indien nodig - niet onder woorden brengen wat ze hebben meegemaakt. Maak hier binnen het team afspraken over.
- Leer kinderen dat er maar een paar mensen zijn die hen bloot mogen aanraken. En dat ze het moeten vertellen als iemand anders dat doet.
- Leer kinderen nee te zeggen en weg te gaan als iemand hen aanraakt op een manier die ze niet prettig vinden.
- Help kinderen begrijpen/onderscheiden wie ze wel en niet kunnen vertrouwen. Praat hier met ze over en luister naar hun input.
- Bespreek met kinderen het verschil tussen leuke en niet-leuke geheimen. Moedig kinderen aan om geheimen die hem of haar slecht doen voelen, te delen met iemand die ze vertrouwen. Laat kinderen weten dat je zelf altijd beschikbaar bent om te praten en te luisteren.
- Geef zelf het goede voorbeeld: stel eigen grenzen, respecteer die van anderen (ook die van kinderen) en reageer als iemand een grens overschrijdt.
- Maak gebruik van voor kinderen ontwikkelde boekjes of spelletjes om onderwerpen rond seksualiteit bespreekbaar te maken.

Afspraken over internetgebruik

Bij 2Samen hebben we afspraken gemaakt over internetgebruik op de locaties. Zie handboek B-4-11, protocol nieuwe media (internet & game) in de BSO.